

Nr 35.

Ankom till riksdagens kansli den 23 april 1937 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående gränsbestämning i samband med avstyckningsförrättning.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 252, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Holmbäck* hemställt, att riksdagen måtte besluta följande tillägg till 19 kapitlet 10 § första stycket lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet:

Där ej sakägare så yrkar eller gränsmärke saknas, må ej bestämmande äga rum av gräns, som tillkommit genom avsöndring, vid vilken karta av lantmätare upprättats enligt Kungl. Maj:ts förordning den 17 december 1920 angående sättet för utförande av vissa mätningsarbeten m. m.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för berörda hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen har utskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver begärt yttrande av lantmäteristyrelsen. Det av styrelsen i anledning härav avgivna yttrandet finnes såsom bilaga fogat vid detta utlåtande. I lantmäteristyrelsens yttrande har lämnats bl. a. en utförlig historik i ämnet, till vilken utskottet anhåller att få hänvisa.

19 kapitlet 10 § lagen om delning av jord å landet lyder för närvarande på följande sätt:

Bestämmande av gräns mot fastighet, som ej ingår i avstyckningsförrättningen, skall vid förrättningen ej äga rum, där det ej påfordras å någondera sidan eller av lantmätaren aktas nödigt.

Är fråga om avstyckning inom samhälle eller område, som i 5 § andra stycket sägs, och sker i sammanhang med avstyckningsförrättningen bestämmande av sådan gräns, som avses i första stycket av denna paragraf, må avstyckningsförrättningen ej avslutas, innan den förrättning, varvid gränsfrågan behandlats, blivit genom laga kraft ägande beslut fastställd.

Här må även erinras om det motsvarande stadgandet i *5 kapitlet 5 § lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad*, vilket lyder sålunda:

Bestämmande av gräns mot fastighet, som ej ingår i avstyckningsförrättningen, skall vid förrättningen äga rum, allenast där det påfordras å någondera sidan eller av förrättningsmannen aktas nödigt. Huru sådan gräns skall bestämmas, därom stadgas i 2 kap. 13 §.

Det föreliggande spörsmålet belyses — såsom i motionen och i lantmäteristyrelsens yttrande framhållits — av vissa under de senare åren av Högsta domstolen meddelade utslag. I ett fall, omnämnt i N. J. A. 1933 not. B 740, hade visst område avstyckats på sådant sätt, att en jämbred remsa av stamfastighetens mark skilde området från en väster därom belägen, från stamfastigheten avsondrad lägenhet. Vederbörande ägodelningsrätt undanröjde på anförda skäl avstyckningsförrättningen och återförvisade den till förrättningsmannen. Högsta domstolen fann i målet upplyst, att stamfastighetens gräns mot den avsondrade lägenheten icke vore fastställd eller eljest behörigen bestämd. Vid sådant förhållande och då läget av västra gränsen för det område, vars avstyckning vore i fråga, vore beroende av sträckningen utav gränsen mot den avsondrade lägenheten, hade sistnämnda gräns bort vid förrättningen i laga ordning bestämmas. På grund härav fastställde Högsta domstolen det slut, ägodelningsrättens utslag innehöll. En avskrift av Högsta domstolens utslag i detta mål finnes fogad vid lantmäteristyrelsens yttrande.

I ett annat fall rörande avstyckning, refererat i N. J. A. 1934: 509, framhöll vederbörande ägodelningsrätt, att gränsen för det område, vars avstyckning ifrågasatts, delvis sammanföle med styckningsfastighetens gräns mot annan fastighet och att denna gräns icke blivit lagligen bestämd. Vid sådant förhållande hade enligt rättens mening, oavsett att gränsen utgjordes av en vid sämjedelning uppdragen skillnadslinje, gränsbestämning beträffande nyss angivna sträckning bort verkställas i samband med avstyckningsförrättningen. Då så icke skett, fann ägodelningsrätten avstyckningen icke kunna fastställas. Högsta domstolen, dit målet fullföljdes, fann ej skäl att göra ändring i ägodelningsrättens utslag.

Utskottet tillåter sig även hänvisa till det rättsfall, för vilket redogörelse lämnats i N. J. A. 1930: 662.

Utskottet. Av den i ärendet föreliggande utredningen framgår, att stadgandet i 19 kapitlet 10 § första stycket jorddelningslagen åtminstone tidigare i regel tillämpats så, att då avstyckningsområde varit beläget intill en icke i laga ordning bestämd gräns för stamfastigheten, gränsbestämning ej företagits, om gränsen funnits vara tydligt utmärkt på marken och icke är föremål för tvist. Samma praxis har utbildats beträffande den motsvarande bestämmelsen i 5 kapitlet 5 § fastighetsbildningslagen. I de rättsfall, för vilka här ovan redogjorts, har emellertid en strängare tolkning av förstnämnda lagrum kommit till uttryck. Denna tolkning torde innebära, att bestämmande av ifrågavarande gräns alltid skall ske, då avstyckningsområde är så beläget som nyss sagts.

Såsom motionären framhållit och lantmäteristyrelsen vilsordat torde en dylik skärpning vara ägnad att medföra tidsutdräkt och ökade kostnader för de förrättningsökande. Lantmäteristyrelsen har därjämte fäst uppmärksam-

heten på att en praxis i överensstämmelse med de av Högsta domstolen angivna riktlinjerna även kan befaras få till följd ett allmänt fördröjande av lantmåteriförrättingars handläggning och fastställelse. Därest ovannämnda stadgande i fastighetsbildningslagen skulle tolkas på motsvarande sätt, komme enligt styrelsens mening även vid avstyckning enligt denna lag vissa olägenheter att uppstå. Dessa kunde dock med hänsyn till den för sådana fall i regel tillämpade enklare och snabbare gränsbestämningsproceduren antagas bli mindre framträdande. Lantmåteristyrelsen har vidare i sitt yttrande framhållit, att den tidigare lagtillämpningen, såvitt för styrelsen vore känt, hittills icke förorsakat några olägenheter.

På sätt lantmåteristyrelsen framhållit kunna olika åtgärder för att undanröja eller minska de påtalade olägenheterna övervägas. En utväg synes vara att göra gränsbestämningsproceduren överhuvudtaget enklare och snabbare. Detta alternativ torde dock förutsätta omfattande ändringar i jorddelningslagen. En annan utväg — den som anvisats av motionären — är att lätta på gränsbestämningstvånget. Lantmåteristyrelsen har för sin del uttalat, att en lagändring av den begränsade omfattning, som avses i motionen, kunde betraktad såsom en tillfällig åtgärd i avvaktan på en allmän revision av nyssnämnda lag, anses försvarlig. Styrelsen har även i sitt yttrande från samma utgångspunkter som motionären framlagt ett särskilt förslag om tillägg till förevarande stadgande i jorddelningslagen. Varken motionären eller lantmåteristyrelsen har däremot ifrågasatt, att man för närvarande skulle göra motsvarande ändring i fastighetsbildningslagen.

Såsom av utredningen i ärendet framgår tala beaktansvärda skäl för en lagändring i syfte att, utan eftersättande av säkerheten, förenkla förfarandet vid och nedbringa kostnaderna för vissa avstyckningsförrättningar. Till främjande av detta syfte bör enligt utskottets mening ifrågavarande stadgande i jorddelningslagen bli föremål för översyn, därvid olika möjligheter att uppnå en lösning av den föreliggande frågan torde böra tagas under omprövning. Vidare synes uppmärksamhet böra ägnas åt spørsmålet, om en sådan lagändring bör begränsas till stadgandet i jorddelningslagen.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville efter den ytterligare utredning, som kan vara erforderlig, taga under övervägande, huruvida och i vad mån gällande stadganden om gränsbestämning i samband med avstyckningsförrättning böra ändras i syfte att möjliggöra ett enklare och billigare förfarande vid sådan förrättning, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill detta övervägande kan föranleda; samt

B. att motionen, i den mån den icke blivit beaktad genom

vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 23 april 1937.

På andra lagutskottets vägnar:

IVAR ÖSTERSTRÖM.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar *Linder, Tamm, Norman**, *Knut Petersson, Sten**, *Ekströmer** och *Holstenson*;

från a n d r a kammaren: herrar *Österström, Olovson, Pettersson* i Hällbacken, *Johanson* i Hallagården*, *Molander**, *Sandström* i Sollefteå, *Hermansson* och *Thorell**.

---

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga.

KUNGL. LANTMÄTERISTYRELSEN.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Genom beslut den 5 februari 1937 har Kungl. Maj:t anbefallt lantmäteristyrelsen att avgiva och till utskottet överlämna yttrande över en inom riksdagens andra kammare väckt motion, nr 252, om visst tillägg till 19 kap. 10 § första stycket jorddelningslagen.

Till åttlydnad härav får lantmäteristyrelsen anföras.

De i motionen berörda förhållandena torde böra ses i ett vidare sammanhang än som i motionen kommit till synes, särskilt med hänsyn till att de bestämmelser, som innehållas i ovanberörda lagrum, nära nog ordagrant återfinnas i 5 kap. 5 § fastighetsbildningslagen. Angående dessa stadgandens tillkomst utvisa de på sin tid samtidigt och under ömsesidigt hänsynstagande bedrivna förarbetena till jorddelnings- och fastighetsbildningslagarna följande.

Skifteslagstiftningskommitténs den 28 juli 1911 avlämnade betänkande innefattade bland annat förslag till »lag om skifte av jord». I detta handlade 23 kap. om »styckning», varmed avsågs detsamma som ägostyckning, och 24 kap. om »avsöndring», under vilket namn konstruerats en förrättning, som vad angår förrättningsåtgärderna i stort sett motsvarade nuvarande avstyckning. Vid »styckning» skulle enligt 251 § de i 7 kap. om bestämmande vid laga skifte av rågångarna kring skifteslagets ägor stadgade föreskrifter i tillämpliga delar lända till efterrättelse. I fråga om »avsöndring» däremot föreskrevs i 282 §:

»Vid avsöndring vare ej sådan åtgärd, som omförmäles i 7 kap. erforderlig, där den ej påfordras å någondera sidan eller av lantmätaren aktas nödig.»

Såsom skäl för denna eftergift anfördes i motiveringen:

»Att vid varje avsöndringsförrättning med laga verkan bestämma stamfastighetens rågångar mot alla angränsande fastigheter torde icke kunna ifrågasättas såsom behövt. Däremot vore det otvivelaktigt av betydelse att, därest område, som skulle avsöndras, vore beläget intill stamfastighetens gräns mot annan fastighet, denna gräns i vad den berörde det till avsöndring avsedda området bestämdes genom rågångsförrättning enligt de i 7 kap. meddelade föreskrifter. En ovillkorlig bestämmelse i denna riktning skulle dock avsevärt fördyra avsöndringsförfarandet, vilket givetvis bör ske under de enklaste och billigaste former, då det i främsta rummet har användning för utbrytning av smärre jordlägenheter åt mindre bemedlade. Kommittén har därför funnit rådligast att stanna vid att rågångsbestämning skall ske, allenast när den å någondera sidan påfordras eller av lantmätaren aktas nödig. En summarisk undersökning från lantmätarens sida, huruvida en eventuell rågångsändring kan antagas beröra det till avsöndring avsedda området, torde vara tillfyllest och i allmänhet kunna verkställas utan nämnvärt förhöjd förrättningskostnad.»

Fastighetsregisterkommitténs den 30 september 1911 avlämnade förslag till »lag angående avstyckning av sådant område i stad, som ej ingår i tomtindelning», upptog under 6 § följande stadgande.

»Vid avstyckning vare ej sådan förrättning, som avses i 5 kap. skiftesstadgan, erforderlig, där den ej påfordras å någondera sidan eller av lantmätaren aktas nödig.»

I motiveringen till lagförslaget anfördes bland annat: Förrättningen skulle utföras under huvudsakligen enahanda former, som gällde för ägostyckning och som torde bliva erforderliga vid avsöndring, därest sådan ändring vidtoges, att denna komme att utgöra en lantmåteriförrättning. Uppkomme vid avstyckning fråga om rågångar, skulle den frågan självfallet behandlas enligt bestämmelserna i skiftesstadgan.

Uti 1914 års *fastighetsregisterkommissions* förslag till »lag med vissa bestämmelser angående avstyckning och sammanläggning av jordområden i stad» handlade 1 kap. »om avstyckning av område, som ej ingår i tomtindelning», och däri upptogs under 5 § första punkten ordagrant samma stadgande som det ovan anförda under 6 § i fastighetsregisterkommitténs lagförslag. Kommissionen angav i motiveringen att den vid utarbelandet av sitt lagförslag tagit hänsyn ej blott till fastighetsregisterkommitténs förslag utan jämväl till skiftesstadgekommitténs lagförslag av år 1911 i tillämpliga delar.

I 1916 års *fastighetsregisterkommissions* förslag till »lag om fastighetsbildning i stad m. m.» fingo bestämmelserna »om avstyckning av område, som ej ingår i tomtindelning», sin plats i 5 kap., vars 5 § hade följande lydelse:

»Huru gräns mot fastighet, som ej ingår i avstyckningsförrättningen, skall bestämmas, därom gälle vad föreskrivet är om rågångsbestämning vid laga skifte. Sådant bestämmande skall ej äga rum, där det ej påfordras å någondera sidan eller av förrättningsmannen aktas nödigt.»

I lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad (nr 269) fick 5 kap. 5 § samma lydelse med undantag av att en i detta sammanhang betydelselös redaktionell ändring gjordes i första punkten.

Under det att lagstiftningen rörande fastighetsbildning i stad sålunda slutfördes, hade efter erhållen remiss åtskilliga myndigheter yttrat sig över skifteslagstiftningskommitténs förutnämnda lagförslag av år 1911. I sitt den 11 augusti 1913 avgivna underdåniga utlåtande föreslog lantmäteristyrelsen vissa förenklingar i avsöndringsförfarandet — lantmätaren skulle endast uppgöra ett förslag, vilket skulle prövas och fastställas av förste lantmätaren —, och i anslutning härtill gjorde styrelsen beträffande 282 § följande uttalande:

»I överensstämmelse med de grunder lantmäteristyrelsen uti inledningen till 24 kap. angivit för en reform av avsöndringsinstitutet bör åtgärd med avseende å förut befintliga ägoskillnader i regel icke företagas vid avsöndringsförrättning. Fall kunna emellertid inträffa, då dylik åtgärd erfordras. För sådan händelse bör givetvis utverkas förordnande, som uttryckligen avser rågångsåtgärd, och vid utförandet därav skola bestämmelserna i III Afd. angående rågångsförrättning lända till efterrättelse.

Den omständigheten att förut befintliga ägo gränser, på sätt styrelsen framhållit vid 7 kap., ofta på ett otillfredsställande sätt äro utmärkta på marken kommer väl att i många fall föranleda behov av rågångsförrättning, men detta förhållande föranleder ej någon ändring i avseende å styrelsens upp-

fattning av frågans principiella innebörd, i vilken del styrelsen alltså delar kommitténs mening.»

Skifteslagstiftningskommissionens år 1918 avlämnade förslag till »lag om delning av jord å landet m. m.» upptog under 22 kap. bestämmelser rörande avstyckning, och i kapitlets 8 § stadgades:

»Bestämmande av gräns mot fastighet, som ej ingår i avstyckningsförrättningen, skall vid förrättningen ej åga rum, där det ej påfordras å någondera sidan eller av förrättningsmannen aktas nödigt.»

Motiveringen innehåller rörande denna paragraf endast följande:

»Denna paragraf motsvarar 282 § i 1911 års förslag, 6 § i 1896 års lag och 5 kap. 5 § av lagen om fastighetsbildning i stad.»

I *jordstyckningskommissionens* lagförslag av år 1920 återfinnes samma bestämmelse under 22 kap. 10 §, endast med den ändringen att ordet »förrättningsmannen» utbyts mot »lantmätaren».

Uti sitt den 9 juni 1921 avgivna underdåniga utlåtande över 1920 års förslag till jorddelningslag anförde lantmäteristyrelsen beträffande 22 kap. 10 § följande:

»De erinringar, som av överlantmätarna i Södermanlands och Västernorrlands län framställts mot den frihet, som här stadgats i fråga om bestämmande av gräns mot fastighet, som ej ingår i avstyckningsförrättningen, böra enligt styrelsens mening beaktas. Den i paragrafen upptagna bestämmelsen synes icke stå väl överens med vad kommissionen å sid. 201—202 anført angående beskaffenheten av avstyckningskarta. Under förutsättning av bifall till det förslag, styrelsen kommer att framställa vid 21 §, att kartan skall upptaga hela den fastighet, som är föremål för styckning, först då fråga är om avstyckning av mera än hälften av densamma, bör enligt styrelsens mening behandling obligatoriskt ske av alla å kartan upptagna gränser mot fastighet, som ej ingår i förrättningen.»

Sedan lagrådets yttrande över förslaget inhämtats, utarbetades inom justitiedepartementet ett preliminärt lagförslag, över vilket lantmäteristyrelsen avgav underdånigt utlåtande den 28 april 1924. I fråga om 19 kap. 10 §, vilken motsvarade och var lika lydande med 22 kap. 10 § i 1920 års förslag, anförde styrelsen:

»Lantmäteristyrelsen vidhåller här sin år 1921 uttalade mening, som kan uttryckas så, att bestämmande av gräns mot fastighet, som ej ingår i förrättningen, alltid skall ske i den mån denna gräns samtidigt är gräns för område, som avstyckas, men att beträffande annan gräns bestämmande skall ske endast, där det påfordras å någondera sidan eller av lantmätaren aktas nödigt.»

Sedan lagförslaget ytterligare jämkats — dock ej beträffande 19 kap. 10 §, vilken bibehölls oförändrad — remitterades det den 21 augusti 1924 anyo till lagrådet, varvid departementschefen hänvisade till en av hovrättsrådet Bertil Wieselgren utarbetad vid statsrådsprotokollet fogad promemoria. Denna promemoria innehåller beträffande 19 kap. 10 § följande:

»Paragrafen motsvarar andra punkten i 5 § av 5 kap. i fastighetsbildningslagen samt återger 10 § i 22 kap. av 1920 års förslag. I fråga om gällande rätts ståndpunkt beträffande ägostyckning må erinras, att jämlikt 6 § i 1896 års lag sammanträde med rågrannarna icke erfordras, därest styckningsfastighetens gränser blivit i laga ordning bestämda samt tvetydighet beträffande gränsernas sträckning icke föreligger.»

Stadgandet i 19 kap. 10 §, vilket i propositionen nr 38 till 1926 års riksdag upptogs med oförändrad lydelse, gjordes ej till föremål för särskilt ut-

talande vare sig i lagrådet eller i riksdagen. I paragrafen infördes ett nytt andra stycke, vilket emellertid icke är av någon betydelse för tolkningen av första stycket.

I syfte att för lantmätarna underlätta tillämpningen av den nya jorddelningslagstiftningen lät lantmäteristyrelsen år 1927 trycka och till lantmätarna utdela de nya lagarna jämte en redogörelse för desammas innebörd, vilken redogörelse dock uttryckligen angavs icke innefatta för lantmätarna bindande föreskrifter (författningsserien nr 1). Däri gjordes å sid. 237 beträffande 19 kap. 10 § första stycket jorddelningslagen bland annat följande uttalande.

»Såsom framgår av 10 § första stycket skall bestämmande av gräns mot fastighet, som ej ingår i avstyckningsförrättningen, ej äga rum, där det ej påyrkas å någondera sidan eller av lantmätaren aktas nödigt. Åtgärd i ämnet bör givetvis vidtagas, därest område, som skall avstyckas, stöter intill gräns för stamfastigheten och denna gräns icke är i laga ordning bestämd eller, ehuru så är fallet, gränsen på marken icke hävdas i överensstämmelse med tillgängliga kartor och handlingar eller osäkerhet råder angående gränsens rätta sträckning (7 kap. 3 §).»

Styrelsens sålunda uttalade uppfattning står otvivelaktigt i god överensstämmelse med ovan refererade uttalanden av 1918 års kommission och i hovrättsrådet Wieselgrens promemoria. Riktigheten av samma uppfattning har även vunnit bekräftelse genom de i motionen åberopade Kungl. Maj:ts utslag den 10 oktober 1933 (N. J. A. 1933 not. B 740) och den 20 oktober 1934 (N. J. A. 1934 sid. 509). Det förstnämnda rättsfallet, som gäller icke fastställd eller eljest behörigen bestämd gräns mot avsöndrad lägenhet, har visserligen ej refererats, men av Högsta domstolens motivering jämförd med ägodelningsrättens framgång otvivelaktigt att utslaget, varav en avskrift här bilägges (Bil. A), innebär ett avgörande i princip. Det senare utslaget liksom ett annat av Högsta domstolen den 16 december 1930 meddelat utslag (N. J. A. 1930 sid. 662) gälla fall, där avstyckat område gränсар mot stamfastighets allénast genom sámjedelning tillkomna gränсар mot annan fastighet. Den princip som kan utláas av dessa utslag ár, att avstyckat område skall vara inneslutet av i laga ordning bestämda gränсар. Enligt nuvarande rättspraxis måste alltså, där avstyckningsområde ár beláget intill gränсар för stamfastigheten, som icke blivit i laga ordning bestämd, bestámande av gränsen alltid verkstállas. De vanligaste slagen av dylika gränсар áro urgamla rágångar samt gränсар för lágenheter, som tillkommit genom avsöndring eller expropriation eller genom avskiljande i enlighet med bestämmelserna om ándring eller utrivning av vattenverk eller enligt vattenlagen.

Det ár emellertid styrelsen väl bekant att stadgandet i 19 kap. 10 § första stycket jorddelningslagen i allmänhet — i varje fall före tillkomsten av ovanberörda utslag — icke tolkats så strängt av förrättningsmáen, överlantmátare och ägodelningsdomare. Praxis torde hava varit, att dá avstyckat område varit beláget intill en icke i laga ordning bestämd gränсар för stamfastigheten, gränсарbestámming icke företagits, om gränsen funnits vara på marken tydligt utmárkt och icke föremál för tvist. Enligt vad för styrelsen ár kánt har vid verkstállande av avstyckningar enligt 5 kap. fastighetsbildningslagen inom stáder och samhállen en motsvarande praxis utbildats i frága om tolkning av kapitlets ovanberörda 5 §. Ehuru stadságránsar sásom regel icke áro faststállda eller eljest behörigen bestämda, ár det mycket ovanligt att vid avstyckning företages gränсарbestámming. Otvivelaktigt kan med visst fog sásom skál för berörda praxis inom stáderna áberopas, att förarbetena till

fastighetsbildningslagen icke giva vid handen, att 5 kap. 5 § skulle tolkas så strängt, som man sedermera under det fortsatta lagstiftningsarbetet rörande delning av jord å landet synes hava förutsatt. Skifteslagstiftningskommitténs ovan anförda motivering till 282 § i dess år 1911 avlämnade förslag till lag om skifte av jord, i anslutning vartill stadgandet i 5 kap. 5 § fastighetsbildningslagen utformats, ger sålunda icke vid handen, att meningen varit att i fall, varom nu är fråga, införa något gränsbestämningstvång, vilket skulle hava varit nära nog liktydigt med obligatorisk gränsbestämning, där det avstyckade området var beläget intill gräns för stamfastigheten. Tvärtom tyder sagda motivering på att förrättningsmannen skulle åga fritt pröva, om gränsbestämning kunde anses erforderlig. Det är icke osannolikt att den tolkning av 5 kap. 5 § fastighetsbildningslagen, som sålunda vid tiden för jorddelningslagens ikraftträdande allmänt tillämpades i städer och samhällen, i viss mån återverkat på tillämpningen av det motsvarande, likalydande stadgandet i 19 kap. 10 § första stycket jorddelningslagen. Motivet till att gränsbestämning sålunda såvitt möjligt undvikits har, såsom motionären framhållit, varit, att man velat undgå de kostnader och den tidsutdräkt, som gränsbestämningen skulle hava förorsakat.

Uppenbart är att en sådan omläggning av praxis vid tillämpningen av berörda bestämmelse i jorddelningslagen, som blir en ofrånkomlig följd av Högsta domstolens ovan åberopade utslag, medför avsevärda olägenheter. Vad motionen härom innehåller i fråga om tidsutdräkt och ökade kostnader kan av lantmäteristyrelsen vitsordas ingalunda innehålla någon överdrift. Därutöver må framhållas att det avsevärt ökade arbete, som gränsbestämningarna otvivelaktigt skulle medföra, med hänsyn till den knappa tillgången på arbetskrafter, kan befaras åstadkomma ett allmänt fördröjande av lantmäteriförrättningsars handläggning och fastställelse. Fullgoda skäl torde alltså föreligga för övervägande av åtgärder, varigenom dessa olägenheter skulle kunna minskas utan åsidosättande av rättssäkerheten. Två utvägar stå därvid till buds: antingen att göra gränsbestämningssproceduren enklare och framförallt snabbare eller också att lätta på gränsbestämningstvånget. Genom anlåtande av båda möjligheterna skulle självfallet effekten bliva ännu större.

I motionärens förslag har endast den senare utvägen anlåtats, och detta är ganska naturligt, emedan den i lagtekniskt hänseende ställer sig betydligt enklare än det förstnämnda alternativet, vilket för åstadkommande av fullt ändamålsenliga bestämmelser skulle kräva så omfattande ändringar i jorddelningslagen, att därmed torde böra anstå tills en allmän revision av lagen företages. Styrelsen syftar härvid främst på den möjligheten att för vissa fall av gränsbestämning medgiva ungefär samma enkla procedur, som enligt 2 kap. fastighetsbildningslagen nu tillämpas i stad. Det kan nämligen icke utan fog göras gällande att en förrättningsform, som visat sig kunna duga för städernas jord, också under vissa förutsättningar borde kunna komma till användning beträffande den som regel mindre värdefulla jorden på landsbygden. Vidare avses i motionen endast sådana gränser, som tillkommit genom jordavsöndring i samband varmed karta upprättats över det avsöndrade området. Denna begränsning torde ur praktisk synpunkt kunna anses motiverad med hänsyn dels till att olägenheterna av gränsbestämningstvånget givit sig tillkänna företrädesvis i de synnerligen talrikt förekommande fall, där avstyckat område gränsar till avsöndrad lägenhet, dels ock därtill att svårighet möter att i fråga om andra slag av icke i laga ordning bestämda gränser uppställa något betryggande, allmängilligt villkor för un-

dantagsregelns tillämpning. Betraktad såsom en tillfällig åtgärd, varigenom i avvaktan på en allmän revision av jorddelningslagen antydda särskilt framträdande olägenheter vid lagtillämpningen skulle kunna undanröjas, torde därför en lagändring i motionens begränsade syfte kunna anses för-svarlig.

I motionen föreslås följande tillägg till 19 kap. 10 § första stycket jord-delningslagen.

»Där ej sakägare så yrkar eller gränsmärke saknas, må ej bestämmande äga rum av gräns, som tillkommit genom avsöndring, vid vilken karta av lantmätare upprättats enligt Kungl. Maj:ts förordning den 17 december 1920 angående sättet för utförande av vissa mätningsarbeten m. m.»

För bedömande av innebörden av detta lagändringsförslag torde vara nödvändigt att först i korthet redogöra för såväl lagstiftning som praxis angående upprättande av karta över avsöndrad lägenhet.

Äldre förordningar rörande avsöndring av jord innefattade ej några bestämmelser angående sådan jords kartläggning. Det ansågs tillräckligt att över-låtelsehandlingen innehöll beskrivning å det avsöndrade områdets storlek, läge och gränser. Det av särskilda kommitterade den 5 mars 1892 avgivna betänkandet med förslag till lag angående hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring upptog ej heller någon bestämmelse rörande kartlägg-ning. Då förslaget i anledning av inkomna utlåtanden i vissa delar om-arbetades i civildepartementet, infördes däri den bestämmelsen, att jord, som för alltid avsöndrades från hemman, skulle av behörigen förordnad lant-mätare å karta till läge och gränser tydligt utmärkas. I Högsta domstolens den 1 november 1893 över det reviderade förslaget avgivna yttrande fram-ställdes emellertid av flera justitieråd erinran mot detta stadgande såsom varande onödigt och för jordägarna alltför betungande. Stadgandet fick där-för utgå i det förslag som förelades 1896 års riksdag och sedermera blev lag. Emellertid fordrade det oaktat flera länsstyrelser, att vid ansökning om fastställelse å jordavsöndring karta över det avsöndrade området skulle med-följa, och med tiden blev detta allt vanligare. Olika praxis utvecklade sig sålunda i olika län. Kartornas kvalitet växlade också betydligt. En länssty-relse godtog endast av lantmätare upprättade kartor, en annan nöjde sig med kartor upprättade av vem som helst. Å vissa orter voro personer, som knappast hade nödiga kvalifikationer, livligt verksamma som avsöndrings-mätare.

Frågan om avsöndrad jords kartläggning upptogs ånyo till behandling av 1911 års skifteslagstiftningskommitté samt 1914 och 1916 års fastighetsre-gisterkommissioner, vilket resulterade i det stadgande som i samband med utfärdandet av lagen om fastighetsbildning i stad genom lagen den 12 maj 1917 (nr 273) angående ändrad lydelse av 21, 26, 27, 28 och 29 §§ i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring infördes i 21 § första stycket. Däri föreskrevs att jordområde, som avsöndras för alltid, skall av lantmätare eller annan i ägomätning kunnig person vara avfattat å karta, upptagande jämte den avsöndrade jorden sådana fasta punkter och mätningssuppgifter, att områdets läge är fullt bestämt. Beträf-fande innebörden av uttrycket »annan i ägomätning kunnig person» fram-går av lagrådets och departementschefens uttalanden 1916, att detta uttryck icke får tolkas så strängt, att därmed skulle avses endast sådan person, som förvärvat behörighet till befattning såsom mätningsman i stad. (2 kap. 2 § fastighetsbildningslagen.) Departementschefen ansåg sig dock böra fram-hålla angelägenheten av att karta, varom här är fråga, upprättades av verk-

ligt sakkunniga personer. Kartan såsom sådan lämnade icke ledning för bedömning av dess tillförlitlighet. Garantierna för dess riktighet låge endast i kompetensen hos den, som upprättat densamma.

Förordningen den 17 december 1920 (nr 850) angående sättet för utförande av vissa mätningsarbeten m. m. (mätningsförordningen) skulle enligt dess 1 § lända till efterrättelse bland annat vid förrättning, som av lantmätare verkställes enligt skiftesstadgan eller andra angående delning av jord på landet gällande författningar. Sedan det visat sig att bland lantmätarna rådde ovisshet rörande förordningens tillämplighet vid avsöndringsmätning — denna åtgärd hade nämligen icke konstruerats såsom *förrättning* — gjorde lantmäteristyrelsen i en cirkulärskrivelse den 1 november 1921 till rikets lantmätare det uttalande, att då lagen om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring självfallet vore en författning angående delning av jord å landet, mätningsförordningens föreskrifter jämväl vid avsöndring skulle följas. Vidare framhöll styrelsen i ett cirkulär den 30 april 1923 (nr 10) vissa särskilda synpunkter i fråga om mätningsförordningens tillämpning vid jordavsöndring. Man torde alltså kunna utgå ifrån att åtminstone de avsöndringskartor, som upprättats av lantmätare efter den 1 november 1921, äro i enlighet med mätningsförordningens föreskrifter.

Avsöndringskartor, som efter den ovanberörda lagändringen upprättats av andra än lantmätare, äro visserligen av växlande beskaffenhet, men såsom ett totalomdöme torde kunna sägas att de i allmänhet äro tillförlitliga, och det är ingalunda ovanligt — särskilt i närheten av städer och samhällen — att mätningsförordningen följts även av icke lantmätare. Å dylika orter hava flerstädes stadsmätningmän samt andra ingenjörer, som huvudsakligen ägnat sig åt avsöndringsmätningar, varit verksamma. Att en avsöndringskarta upprättats i enlighet med mätningsförordningen innebär framför allt, att områdets gränser blivit med betryggande noggrannhet inmätta med direkta mått i förhållande till ett på marken fixerat polygonlinjenät eller stomlinjenät, varigenom möjliggöres en säker rekonstruktion av ägo gränserna, om i framtiden ovisshet skulle uppkomma rörande deras rätta sträckning. Däremot är man knappast berättigad anse den omständigheten, att mätningsförordningen tillämpats, utgöra garanti för att också sådana gränsmärken blivit nedsatta, varom förmåles i 43 § av samma förordning. Lantmätarens uppgift har nämligen strängt taget endast varit att upprätta karta över området; utmärkande av ägo gränserna har icke kunnat från hans sida framvingas. I de allra flesta fall har emellertid lantmätaren med sakägarnas medgivande i samband med mätningen föranstaltat om nedsättande av gränsmärken, och därvid torde i allmänhet hava följts mätningsförordningens föreskrifter i fråga om dylika märkens beskaffenhet samt om ägo gränsernas säkerställande.

Av det anförda torde framgå att vissa skäl tala för att med hänsyn till kartmaterialets beskaffenhet göra skillnad mellan avsöndringskartor, som upprättats med tillämpning av 1920 års mätningsförordning, och andra avsöndringskartor. Däremot är lantmäteristyrelsen icke övertygad om att det kan anses vara av omständigheterna betingat, att, såsom i motionen föreslagits, till den tillförlitligare gruppen kartor hänföra endast sådana i enlighet med mätningsförordningen upprättade kartor, som författats av lantmätare, varmed enligt jorddelningslagens terminologi måste förstås i statens tjänst anställd lantmätare. Enligt styrelsens mening tala, åtminstone teoretiskt sett, goda skäl för att i förevarande avseende såväl privatpraktiserande lantmätare som ingenjör med behörighet såsom mätningsman i stad likstäl-

las med statsanställd lantmätare. Emellertid äro de privatpraktiserande lantmätnarna ytterst fåtaliga och utgöras delvis av personer, som på grund av ådagalagd olämplighet icke erhållit anställning inom lantmäteristaten, och beträffande ingenjörerna möter ofta svårighet att avgöra, om kartans författare ägt behörighet såsom mätningsman i stad. Den omständigheten att avsöndringen fastställts utgör nämligen ej något kriterium på att kartans författare ägt sådan behörighet, enär, såsom förut framhållits, vilken i ägomätning kunnig person som helst är behörig att upprätta avsöndringskarta. Det kan förmodas att det är med hänsyn till dessa förhållanden motionären verkställt avgränsningen av den tillförlitligare gruppen kartor så snävt som skett.

Vidare kan ifrågasättas om icke det föreslagna lagstadgandet i viss mån bygger på en överskattning av avsöndringskartans betydelse. Så gott som alltid ligger saken så till, att överlåtelse skett av visst på marken för köparen utvisat och i överlåtelsehandlingen till storlek, läge och gränser mer eller mindre tydligt beskrivet område, vilket sedan gjorts till föremål för uppmätning. Det primära är alltså som regel det i samband med transaktionen skedda utvisandet eller utmärkandet på marken, varför också vid tvist om rätta sträckningen av gräns för sådan lägenhet hävd på marken, som bevisligen ägt bestånd sedan tiden för överlåtelsen, äger vitsord framför kartan, vilken endast är att betrakta såsom ett bevismedel för det fall att gränserna av någon anledning blivit utplånade på marken. Då förefintligheten av gränsmärke gjorts till villkor för den föreslagna lindringen i gränsbestämningstvånget, synes alltså kartan vara av ganska sekundär betydelse. Viktigare än metoden för kartans upprättande och mätningsförrättarens kvalifikationer synes därför vara, att kartan i fråga om lägenhetens belägenhet och gränser överensstämmer med förhållandena på marken. Någon fordran i detta avseende har emellertid icke uppställts. Att i fall, där skiljaktighet mellan karta och mark konstaterats, beröva avstyckningsförrättaren möjlighet att framtvinga gränsbestämning kan självfallet icke vara lämpligt med hänsyn till att den angränsande fastighetens ägare icke kan förutsättas vara närvarande vid förrättningen och således saknar möjlighet att därvid själv tillvarata sina intressen.

Man har också anledning att ställa sig frågande till, varför icke krav uppställts på överensstämmelse jämväl mellan förhållandena på marken och den beskrivning å det avsöndrade områdets storlek, läge och gränser, som jämlikt 21 § i 1896 års lag eller motsvarande äldre bestämmelser skall finnas i överlåtelsehandlingen. Principiellt sett måste det anses oriktigt att icke i främsta rummet taga hänsyn till avhandlingen, som dock konstituerar fastighetsbildningen, även om avhandlingen, vilken ofta upprättats innan någon ordentlig uppmätning av området kommit till stånd, långt ifrån alltid innehåller tillförlitliga eller preciserade uppgifter beträffande områdets storlek, läge och gränser. I själva verket kunna fullt exakta uppgifter i dessa avseenden icke erhållas på annat sätt än genom kartläggning, varför också, åtminstone å vissa orter, praxis varit att efter upprättandet av kartan överlåtelsehandlingen omskrivits och därvid bragts till överensstämmelse med kartan. Eller också har sådant beriktigande skett genom tillägg till överlåtelsehandlingen. Saken skulle emellertid bliva av någon praktisk betydelse endast i det säkerligen mycket sällan förekommande fall, där kartan överensstämmer med marken, medan däremot överlåtelsehandlingen innehåller skiljaktiga uppgifter och därtill sådana omständigheter föreligga, att sistnämnda uppgifter böra tillerkännas vitsord framför marken och kar-

tan. Enligt styrelsens uppfattning kan det sistnämnda inträffa endast i det fall, att något utvisande eller utmärkande å marken av gränserna för det upplåttna området icke föregått avtalets ingående. Att, där kartan och marken överensstämmer i fråga om gränsernas sträckning och dessa utan klander från någondera sidan efterlevts, åstadkomma tillräcklig bevisning om att avsikten vid upplåtelsen varit en annan, som beskrivningen i överlåtelsehandlingen ger vid handen, torde vara ytterligt svårt. Egentligen är alltså den omständigheten, att något villkor med avseende å överensstämmelse mellan överlåtelsehandlingen och marken icke gjorts, av mycket liten praktisk betydelse, men fråga är om icke ändå i rättssäkerhetens intresse villkoret bör uppställas. Vad som talar däremot är en rent praktisk omständighet, som skulle i vissa, kanske ej så fåtaliga, fall fördröja avstyckningsförrättnings handläggning och föranleda ökade kostnader för såväl jordägarna som statsverket. Styrelsen syftar härvid på det förhållandet, att då en avsöndrad lägenhet passerat flera händer, det är ganska vanligt att väl kartan över lägenheten finnes förvarad hos lägenhetsägaren, medan däremot grundavhandlingen saknas. Detta förhållande sammanhänger med den större omvårdnad om kartor än om handlingar, som överallt kan konstateras, och beror väl också mången gång på bristande insikt om grundavhandlingens särskilda betydelse. I fall som nyss anförts skulle alltså uppställandet av ovanberörda villkor föranleda uppskov i förrättningen för efterforskning av grundavhandlingen i lantmäterikontorets arkiv eller i lagfartsprotokollet.

I motionen har icke angivits innebörden av det i den föreslagna lagtexten utan något attribut stående ordet »gränsmärke». Med hänsyn till motionärens allmänna inställning till frågan synes emellertid kunna antagas, att här avses endast sådana gränsmärken, som enligt 43 § mättningsförrättningen äro tillåtna. Om så är fallet, befarar styrelsen att stadgandets praktiska betydelse skulle bli ganska obetydlig, enär det är mycket vanligt att lägenhetsägare vid inhägnandet av sitt område borttagit utsatta gränsmarkeringar och i stället nedsatt staketstolpar eller dylikt. I fråga om lämpligheten av att här uppställa fordran på förefintlighet av lagliga gränsmärken må hänvisas till vad som förekommit under förarbetena till lagen den 17 juni 1932 (nr 230) med särskilda bestämmelser om äldre ägo gränser, vars 1 § lyder: »Har tvist om sträckningen av ägo gränser, som i denna lag avses, ej yppats inom tio år efter lagens ikraftträdande, skall den sträckning, som i laga ordning blivit utmärkt å marken, anses såsom den rätta, ändå att den ej överensstämmer med förrättningskartan och därtill hörande handlingar.» Ehuru det här är fråga om gränser, tillkomna vid förrättningar i samband varmed i gränserna skolat nedsättas lagliga gränsmärken — laga skifte, hemmansklyvning m. m. —, har man ej ansett sig böra uppställa fordran på att gränsmärkena skola finnas kvar. Upplysande i fråga om de synpunkter, som därvid anlagts, är följande av chefen för justitiedepartementet vid lagförslagets remitterande till lagrådet den 27 augusti 1931 gjorda uttalande:

»I avseende å de anmärkningar, vartill förslagets utformning givit anledning, vill jag till en början framhålla, att den i promemorian uttalade uppfattningen, att förutsättning för preklusion borde vara att de vid gränsens utmärkande utsatta gränsmärkena alltjämt funnes i behåll, icke torde böra vidhållas. Det bör vara tillfyllest, att gränsen en gång blivit i laga ordning utmärkt, och spørsmålet begränsar sig då till frågan, var den sålunda utsatta gränsen skall anses framgå. Detta är, på sätt jag nyss framhallit, en

bevisningsfråga, vid vars besvarande bevisvärde bör tillmätas varje omständighet, som härutinnan kan tjäna till upplysning. Därest med ledning av hägnader, diken eller närliggande gränser, jämförda med kartan, upplysning kan vinnas, var gränsen tidigare utmärkts, bör gränsen anses hava denna sträckning, även om resultatet blivit ett annat vid en utstakning enbart med ledning av kartan.»

Självfallet bör detta i än högre grad gälla beträffande gräns för avsöndrad lägenhet, i fråga om vilken något tvång att nedsätta gränsmärken icke funnits. Finnes kring dylik lägenhet stängsel, häck, dike eller dylikt, som överensstämmer med avsöndringskartans visning av lägenhetens gränser, synes, oavsett att särskilda gränsmärken saknas, vid avstyckning av jord intill dylik gräns bestämmande av gränsen kunna eftergivnas utan att rättssäkerheten därigenom äventyras. Att såsom ytterligare villkor uppställa fordran på att avsöndringskartan upprättas efter viss metod eller av lantmätare eller annan särskilt kvalificerad mätningförrättare anser styrelsen, även om vissa skäl därför kunna anföras, icke nödigt. Ett lagstadgande av denna innebörd skulle otvivelaktigt i långt högre grad än det av motionären föreslagna, vilket enligt styrelsens mening skulle få alltför liten räckvidd för att medföra någon verklig nytta, möjliggöra en fortsatt tillämpning av den förrättningspraxis som tillämpats före ovanberörda högsta domstolens utslag, och varigenom, såvitt för styrelsen är känt, några olägenheter hittills icke förorsakats. Styrelsen får därför föreslå att en lagändring i motionens syfte genomföres på det sätt, att till 19 kap. 10 § första stycket jorddelningslagen göres ett tillägg av förslagsvis följande lydelse:

Har sådan gräns tillkommit genom jordavsöndring och är gränsen på marken tydligt utmärkt samt i den ursprungliga överlåtelsehandlingen beskriven och å karta, som upprättats vid avsöndringen, upptagen i överensstämmelse med sträckningen på marken, må bestämmande av gränsen icke företagas, där ej yrkande därom framställes.

Ifrågasätts kan emellertid om icke villkoret i fråga om grundavhandlingens överensstämmelse med marken med hänsyn till såväl detsammars ringa praktiska betydelse som de med sagda villkor förenade, likaledes praktiska olägenheterna skulle kunna eftergivnas.

Med hänsyn till det förut påvisade intima sambandet mellan stadgandena i 19 kap. 10 § första stycket jorddelningslagen och 5 kap. 5 § fastighetsbildningslagen torde kunna förväntas, att Högsta domstolens ovanberörda utslag kunna komma att föranleda strängare tolkning även av sistnämnda lagrum. Olägenheterna härav kunna emellertid med hänsyn till den enklare och snabbare gränsbestämningsprocedur, som enligt lagens 2 kap. såsom regel skall tillämpas, antagas bliva mindre framträdande. Det synes med hänsyn härtill lämpligt att avvakta rättsutvecklingen på förevarande område, innan någon lagändring för beredande av vidgad möjlighet att undgå gränsbestämning vid sådan avstyckning vidtages.

Stockholm den 25 februari 1937.

Harald Malmberg.

Gunnar Palm.